

עמוד הבית < כתבות MB-יקינתון

כתבות MB-יקינתון

בעקבות האוצר השדוד / מאת עופר אדרת

במבט ראשון נראה משרדו המטופח של עו"ד יואל לוי, בלב מתחם הבורסה ברמת גן, כשלוחה של שגרירות גרמניה בישראל. על המדפים מונחים בסדר מופתי ספרי היסטוריה ואמנות בגרמנית; לצדם עומדים קלסרים עבי כרס, מלאים בהתכתבויות עם גורמים רשמיים בגרמניה; וביניהם שוכן הגיליון האחרון של עמותת המשפטנים ישראל-גרמניה, שעו"ד לוי היה ממייסדיה. מאחד החדרים בוקעים קולות בגרמנית. מבט חטוף מגלה כי שני המתמחים במשרד – גרמנים מכף רגל ועד ראש - שוקדים במרץ על המשימות שהוטלו עליהם.

צידי יצירות האמנות

יואל לוי, בן 71, צאצא דור שני לקהילת הייקים, הוא טיפוס חריג בנוף המקומי. בתחום העיסוק העיקרי שלו – השבת יצירות אמנות שגזלו הנאצים – אין לו מתחרים בישראל. גם בעולם הרחב לוי והקולגות שלו הם קליקה קטנה, שבה כולם מכירים את כולם ופועלים בשיתוף פעולה. המשימה שלקחו על עצמם אינה פשוטה: איתור והשבה של אלפי יצירות אמנות שבזזו הנאצים מבעליהן היהודים במלחמת העולם השנייה. חצי מיליון תמונות החרימו ושדדו אנשיהם של היטלר וגרינג – שני אספני האמנות העיקריים במשטר הנאצי – מאירופה הכבושה. חלקן הושבו לבעליהן או יורשיהן אחרי המלחמה, אחרות מצאו דרכן למוזיאונים נחשבים ברחבי העולם או נמכרו לאספנים פרטיים. בשנים האחרונות המצוד אחריהן צבר תאוצה, וכמה מדינות, בהן גרמניה וארה"ב מינו ועדות ונציגים מיוחדים לטיפול בנושא. לוי הצטרף למגרב בשלב מאוחר יחסית. מ-1964 הוא עורך דין, אך רק ב-1996 התחיל לעסוק בתחום השבת היצירות. מאז ועד היום טיפל בהשבתן של 130 תמונות - ממוצע של עשר יצירות אמנות בשנה, ועוד היד נטויה.

"אסור לגלח אותך..."

"לא היה לי רקע באמנות, חוץ מזה שהבת שלי, שלמדה בפירנצה, היא ציירת", הוא מספר, ומצביע בגאווה על ציוריה, שמעטרים את המשרד. "אבל מאז שהתחלתי, אין קורס באמנות שאני לא לומד בו. יש לי הרבה מאוד ספרים וקטלוגים", הוא מוסיף. "זה מרתק לעקוב אחר היצירות". לוי, כפי שלא קשה לנחש, הוא בן למשפחה ייקית גאה, שספג את השפה הגרמנית כבר בילדותו. אמו נולדה בעיר קוטבוס שבחבל הסורבים. אביו היה בן העיירה אשרלבן – העתיקה ביותר במדינת סקסוניה-אנהלט. לארץ-ישראל התגלגלה המשפחה בדרך מעניינת. "סבא היה סוחר בהמות. ב-1935 הוא שלח את אבי עם אונייה שהכילה משלוח בהמות שהיה מיועד לפלסטינה. אבי קרא את 'אוטואמניפיציה' של פינסקר, החליט שהוא חייב לעלות לישראל, והתמקם בנהלל", מספר לוי. שנה לאחר מכן התחתן אביו עם אמו. סבו בא לחתונה מגרמניה והביא עמו מתנות לזוג הצעיר, אך שם פעמיו חזרה למולדת. רק שלוש שנים מאוחר יותר, בליל הבדולח, נפל לו האסימון. "הספר שלו אמר: אדון לוי, אסור לי לגלח אותך יותר", והוא, בתגובה, הלך הביתה, כדרכם של ייקים, ואמר לסבתא: "תארזי מזוודה, עולים על הרכבת הבאה".

משפטנים ישראלים וגרמנים בצוותא

לוי עצמו נסע לגרמניה בפעם הראשונה רק ב-1989. "חונכתי לא לבקר שם", הוא מספר. אלא שזמן קצר לפני נפילת חומת ברלין, הגורל זימן למשרדו קבוצה של עורכי דין גרמנים, שחיפשו פרטנרים בישראל כדי להילחם באנטישמיות על ידי כתיבת מאמרים והתפלמסות. משם הדרך לגרמניה היתה קצרה. "ביום נפילת החומה הייתי בפרנקפורט. נסעתי ברכבת לברלין ולא יכולתי לעזוב אותה", הוא נזכר. מאז, כל שנה, מתכנסת עמותת המשפטנים שהקימו – פעם בישראל ופעם

בגרמניה. בתקנון העמותה סעיף אחד בלבד: מלחמה ברעיונות ניאון נאצים. 200 עורכי דין, שופטים ופרקליטי מדינה גרמנים חברים בה, לצד מאה ישראלים. הכנס הבא יתקיים בהמבורג ביוני 2010. הקשר עם המשפטנים הגרמנים פתח ללוי דלתות רבות. תחילה היה זה הממונה על החזרת האוסף של מוזיאון לינץ – הגלריה הגדולה שהיטלר תיכנן להקים באוסטריה – שטילפן. "מצלצל אלי האיש שממונה על החזרת 6,000 היצירות, ואומר לי – 'אחת הלקוחות שלך היא יורשת של אוסף בן 120 תמונות שהוחרם ונמכר. אחת מהן התגלגלה ל'פיהרר-מוזיאום', ואני רוצה להחזיר אותה", נזכר לוי. הוא לא האמין למשמע אוזניו. "היה לי מוזר שהוא טילפן, אז שאלתי אותו למה הוא עושה זאת, והוא פשוט השיב שזה תפקידו". אז הבין לוי שבגרמניה ובאוסטריה העניינים מתנהלים קצת אחרת מבראך הקודש. "שם, כשאתה ממלא תפקיד, אתה עושה זאת בדבקות במשימה, כמו שצריך", הוא אומר בנימה צינית

"קניתי תמונה בתום לב..."

היום, כמה שנים טובות אחרי, האינטרנט שינה את חוקי המשחק. אתר מיוחד – artprice – שמו – שולח למנויים, כמו עו"ד לוי, הודעה בכל פעם שתמונה מבוקשת, דוגמת יצירה החשודה כגנובה, מתגלה ומוצאת למכירה פומבית. כך זה עובד: "אני שומע על מכירה במינכן, בה עומדות להימכר שלוש תמונות יקרות ערך שהיו באחד האוספים. אני רואה את התמונות, נוסע למינכן, קונה את הקטלוג, ולאחר שווידאתי שמדובר בתמונות שאותן אני מחפש, אני אומר למנהל: 'את התמונות האלה אינך יכול למכור, כי הן נגזלו'", מספר לוי. בשלב הבא מתחיל מו"מ, שבתחילתו עשויים לומר לו "מה פתאום", ואז מגיעים לבית המשפט ומקבלים צו מניעה. משם מועברות התמונות למשמורת של המוציא לפועל של בית המשפט, בזמן שעורכי הדין מחפשים אחר הירשיים. "יש גם מקרים של אנשים שקונים תמונות שנגנבו על-ידי הנאצים בלי שהרוכשים יודעים מהו מקור התמונות, ולכן הרוכשים לא פשעו. היה מקרה שבו טילפן אדם שביקש להחזיר תמונה בלי לקבל תמורה כי גילה את 'עברה הנאצי', מספר לוי. "הוא לא רצה שזה יישב על מצפוני". אחרים, מנגד, אומרים "מה פתאום, זה שוק פתוח וקניתי את התמונה בתום לב". ועדה מייעצת שהקימה גרמניה, בראשות נשיאת בית המשפט לחוקה, מציעה את שירותיה במקרים אלה, כדי לסייע בפתרון הסכסוך. אלא שלא כולם מוכנים להיוועץ בוועדה. "ראש העיר מינכן, למשל, מראה קשיחות כיום ומסרב להופיע בפני הוועדה", מספר לוי. "אבל בסוף נגיע להסדר", הוא מרגיע. בספטמבר ייפגש לוי עם שרת המשפטים של גרמניה, כדי לבקש ממנה לפעול לחקיקת חוק שיקבע שכל מה שנגזל בין 1933 ל-1945 יוחזר לבעליו המקוריים, חרף חוק ההתיישנות המבטל את זכויות הקניין לאחר 30 שנה.

עורך-דין בתחילת דרכו

בינתיים, במשרדו של לוי לא נחים לרגע. אין כמעט שבוע שעובר בלי שצצה ידיעה חדשותית בתחום העיסוק שלו – שהפך, כך נראה, לפופולארי מאוד גם בקרב התקשורת. דוגמה עדכנית במיוחד היא הדיווח מאמצע חודש אוגוסט, לפיו בעליית גג בארה"ב התגלה קטלוג של יצירות אמנות, אשר כונה "האלבום של היטלר" ומכיל פרטים על 78 יצירות אמנות שהחרימו הנאצים בצרפת. הקטלוג נמצא במקור ב-1945 בברגהוף, מעונו של היטלר במדינת בוואריה, בידי חייל אמריקאי. החייל, שלא היה מודע לחשיבות של הממצא שהחזיק בידי, לקח אותו עמו הביתה, ואיחסן אותו בעליית הגג. אחיינו העביר את הקטלוג לאחרונה לרוברט אדסל, היסטוריון מטקסס שמתמחה ביצירות אמנות גנובות, והאחרון העביר אותו לבית המכירות הפומביות סותביס שבלונדון. כעת בוחנים עורכי הדין והמומחים את האפשרות לאתר את התמונות שמופיעות בקטלוג במוזיאונים ובאוספים ברחבי העולם, ולתבוע את החזרתן. "אלבום היטלר היה בידי של הפיהרר. אנו יודעים שמדי פעם הוא עיין בו, כשביקש לבחור יצירות שיופיעו במוזיאון שלו", אומר אדסל, "אין ספק, שברחבי העולם יש אנשים שלא יודעים שלצוירים שתלויים על קירות בתים יש עבר נאצי". כעת הוא מקווה שפרסומו של הקטלוג יבהיר למי שצריך כי הוא מחזיק בידי יצירות "בעלות ערך היסטורי חשוב, שיתכן ושייכות למישהו אחר". אלן ויינשטיין, לשעבר הארכיבאי הראשי של ארה"ב, מסכם: "מרגש לגלות שמסמכים מקוריים שיכולים לשפוך אור על החלק הזה של מלחמת העולם השנייה עדיין קיימים; במיוחד בשל מאות אלפי פרטי התרבות שנגנבו מקורבנותיהם של היטלר והנאצים, ועדיין חסרים". עבור לוי פירושה של מציאת האלבום היא עבודה נוספת. בגיל 71, אולי בגלל העניין הרב שהוא מוצא בעבודתו, הוא נראה צעיר ונמרץ כמו עורך דין בתחילת דרכו.

מתוך ה- MB יקינתון - ספטמבר 2009, ראש השנה תש"ע, גליון 235.

ביטאון ה-MB יקינתון, בעריכת מיכה לימור, מופץ אחת ל 6 – 7 שבועות לחברים ולמנויים. לקבלת עותק לדוגמה הרשמו באמצעות "צור קשר" באתר